

Otázka: Ekologie

Předmět: Biologie

Přidal(a): Martina

- věda o vztahu mezi **organismy a prostředím** a mezi **organismy navzájem**
- zakladatel: **Haeckel**

dělení:

- podle úrovně skupin
- **autekologie:** studuje vztahy jedince k prostředí
- **demekologie:** studuje vztahy mezi populacemi a jejich prostředím
- **synekologie:** studuje vztahy na úrovni společenstev a ekosystémů
 - podle systematických skupin
- ekologie bakterií, rostlin, hub, živočichů...
 - podle prostředí, v němž organismy žijí
- ekologie vod, lesa, půdy

Základní pojmy

- **stanoviště = lokalita** = konkrétní místo výskytu organismu

- **biomasa** = hmotnost jedince v daném okamžiku
 - **areál** = území, kde daný druh vyskytuje
 - **kosmopolit** = široký areál
 - **endemit** = malý areál
 - **relikt** = zbytek druhu na určitém území po jeho původně větším rozšíření
 - **glaciální relikt** = pozůstatek po době ledové
 - **autochtonní druh** = původní druh
 - **allochtonní druh** = cizí druh
 - **synantropní druh** = druh, který doprovází člověka a jeho sídla
 - **introdukce** = zavlečení nebo úmyslné vysazení
 - **reintrodukce** = opětné vysazení druhu do míst, kde byl vyhuben
 - **populace** = soubor jedinců téhož druhu žijící na určitém místě v určitém čase
 - **společenstvo** = **biocenóza** = soubor jedinců různých druhů na určitém biotopu
-
- **fytocenóza; zoocenóza**
 - **biotop** = místo, které poskytuje organismům místo (podmínky) pro život
 - **ekosystém** = soubor organismů a jejich prostředí: cenóza + biotop
 - **ekologická nika** = místo a funkční zařazení organismu v ekosystému
 - **biom** = soubor podobných ekosystémů
 - **biosféra** = soubor všech ekosystémů na zemi
 - **ekologická valence** = rozmezí podmínek v nichž je organismus schopný žít
 - **stenoekní** = **stenovalentní** = malé rozmezí podmínek pro život
 - **euryekní** = **euryvalentní** = velké rozmezí podmínek pro život
 - **ekotyp** = odlišné formy druhu vytvořené adaptací na různé podmínky

Abiotické podmínky (= neživá příroda)

SLUNEČNÍ ZÁŘENÍ

- je hlavní zdrojem E pro život na Zemi
 1. **ultrafialové záření** (100-390nm)
 - 90% zachytí atmosféra,
 - vliv na organismy: tvorba vit. D, brzdí růst rostlin, způsobuje mutace a nádory, baktericidní (ničí mikroorganismy)

1. viditelné záření (390-760nm)

- různé druhy organismů vnímají různý rozsah spektra
- př. včela (300-600nm), člověk (400-750nm)
- světlo ovlivňuje org. svojí vlnovou délkou, intenzitou, délkou působení ...
- fotoperiodismus: délka osvětlení ovlivňuje u rostlin jejich přechod do fáze kvetení à dlouhodobí, krátkodobí, neutrální
- fotoperioda (délka osvětlení) podmiňuje rytmické opakování životních projevů organismů – **biorytmů** (sezónní, cirkadiánní)

1. infračervené záření (800-5000nm)

- nejvýznamnější zdroj tepla pro organismy

TEPLO

- teplotní optimum: 15-30°C u většiny organismů
- extrémní odolnost: bakterie (-190-100°C), želvušky v anabioze (-271-100°C)
- **eurtermní org.:** snese větší výkyvy teplot (zmije obecná, smetanka lékařská)
- **stenotermní org.:** snese jen malé kolísání teplot (datlovník pravý, tučňák císařský)
- vliv tepla na organismy:
 - **rostliny:** opad listů, zrání plodů, klíčení semen, jarovizace
 - adaptace na vysokou teplotu: regulace transpirací, odraz záření lesklými listy
 - adaptace na nízkou teplotu: trichomy, snížení obsahu vody v semenech, opad listů
 - **živočichové:**
 - **ektotermní:** malá produkce tepla, teplota těla závisí na okolí (plazi)
 - **endotermní:** velká produkce tepla (savci: 36-37°C, ptáci 39-40°C), termoregulace
 - adaptace na vysokou teplotu: strnulost, estivace (=letní spánek)
 - adaptace na nízkou teplotu: snížení metabolismus, anabioza(strnulost), hibernace (zimní spánek)

VZDUCH

- zdroj chemických látek potřebných k životu
 - **tlak:** klesá s nadm. výškou – potíže s dýcháním, tvorba červených krvinek, více hemoglobinu
 - **hustota:** malá, létající živočichové mají menší rozměry, nežijí zde trvale
 - **vítr:** pasivní let, opylení větrem, přenos semen a plodů, orientace org. (zachycení pachu), ochlazování
- chemické složení:
 - **N₂:** 78%, přímo ho využívají jen někt. bakterie a sinice
 - **O₂:** 21%, produkován zelenými a mořskými řasami, spotřebován při dýchání a hoření
 - **CO₂:** 0,03%, zvyšuje se, vzniká při hoření uhlíkatých látek, dýchání org., sopečné činnosti, pozitivně ovlivňuje fotosyntézu

VODA

- pro život nezbytná: součástí těl organismů, zajišťuje transport látek v těle, účastní se biochemických reakcí v organismu, umožňuje tepelnou regulaci ...
- na Zemi ve 3 skupenstvích (kapalná, led, pára) – nejdůležitější je kapalná
 - **mořská voda:** 70,8% zemského povrchu
 - **sladká voda:** 2% zemského povrchu
- přechod mezi sladkou a slanou vodou = **brakická voda**

Vody se člení na oblasti:

- volná voda = **pelagiál:** obývá **plankton** (soubor drobných vznášejících se organismů, **fyto-** a **zoo-**) a **nekton** (soubor větších organismů s aktivním pohybem)
- dno = **bentál:** obývá **bentos** (nítěnky, chobotnice)
- pobřežní mělčiny = **litorál**
- dno mořských hlubin = **abysál**

Vlastnosti vody a jejich vliv na organismy:

- **tlak**: zvyšuje se s hloubkou, odolnost vůči hydrostatickému tlaku snižují prostory vyplněné vzduchem
- **hustota**: 775x větší než vzduch, nadlehčuje (à velké rozměry a hmotnost vodních organismů), ovlivňuje tvar těla, největší při 4 stupních
- **propustnost světla**: závisí na hloubce a množství přítomných látek, s hloubkou se mění intenzita a spektrální složení (př. ruduchy díky fykoerytrinu pronikají do větší hloubky)
- **povrchové napětí**: na hladině se tvoří povrchová blanka

- **neuston** (plankton při povrchu); **pleuston** (organismy na povrchu blanky – vodoměrka)

Zvláštní skupiny vod:

- **podzemní voda**: nedostatek světla, nízká teplota (macarát, bezkrunýřka slepá)
- **periodické vody**: vysychání (žábronožka sněžní, listonoh jarní)
- **rašelinště**: souvislé porosty rašeliníků (z odumřelých rostlin bez přístupu vzduchu)
- **slatiny**: zásobovány podzemní vodou
- **vrchoviště**: zásobeny srážkovou vodou

Voda na souši je limitující faktor:

- **živočichové**: příjem pitím, potravou, metabolicky (štěpením tuků), různá spotřeba (hmyz velmi malou)
- **rostliny**: dělení podle nároků na vodu:
 - **hydrofyty** = vodní (okřehek)
 - **hygrofyty** = vlhkomilné (blatouch)
 - **mezofyty** = střední nároky (kopretina)
 - **xerofyty** = suchomilné (kavyl) – kopce, stráně

PŮDA

- vzniká zvětráváním hornin a činností organismů
- **edafon** = soubor organismů žijících v půdě (řasy, sinice, bakterie, houby, prvoci, ploštěnci, žížaly, měkkýši, obratlovci, hmyz)

Vlastnosti půdy:

- **pórovitost:** je ovlivněna velikostí částic, na tom závisí obsah vody a vzduchu
- **sorpční schopnost:** schopnost půdních částic vázat na svém povrchu vodu a ionty, zvyšuje ji obsah humusu
- **obsah iontů:** ovlivňuje:
 - **pH půdy:** **kyselé** (rašeliník, vřes, borůvka); **zásadité** (třemdava, bělozářka)
 - **slanost půdy:** na půdách s vyšším obsahem solí rostou **halofyty**
 - slaniska: NPR Slanisko u Nesytu
 - sekundárně: zasolené půdy podél silnic - kriticky ohrožené druhy (zblochanec oddálený Pha-B)

Biotické podmínky (=živá příroda)

POPULACE

- = soubor jedinců téhož druhu, který žije v určitém prostoru v určitém čase
 - **hustota populace** (denzita): vyjadřuje se počtem jedinců (abundací) n. biomasou na jednotce plochy nebo prostoru
 - **maximální:** dána nosnou kapacitou prostředí (potrava, prostor, světlo ...)
 - **minimální:** dána nejmenším počtem jedinců nutných k rozmnožování
-
- kolísání hustoty:
 - **oscilace** = krátkodobé kolísání (během roku)
 - **fluktuace** = dlouhodobé kolísání (během několika let)

- **rozmístění populace**

- náhodný
- rovnoměrný
- shloučený

- **struktura populace**

- **poměr pohlaví** = poměr samců a samic
- **věková struktura** = dostatečný počet jedinců v produktivním věku
- **sociální struktura** = nadřazenost, podřazenost

- **růst populace**: dán poměrem mezi množivostí (natalitou) a úmrtností (mortalitou)

- **množivost**: fyziologická (maximální produkce potomků v ideálních podmínkách); skutečná
- **úmrtnost**: vysoká u druhů s vysokou množivostí a nízká u druhů s nízkou množivostí
- růst populace je také ovlivňován: migrací (přesun se zpětným návratem), emigrací (vystěhování), imigrací (přistěhování)

SPOLEČENSTVO

- = soubor populací různých druhů organismů na určitém biotopu
- uplatňují se zde mezidruhové vztahy
- pro zachování stability společenstva je důležitá druhová pestrost (diverzita)
- **dominantní populace** = určují ráz společenstva (stromy v lese, trávy na louce)

Rozvrstvení = stratifikace společenstva:

- **v prostoru:**
- **svislé:** tvoří se rostlinná patra (kořen, mech, bylina, keř, strom)
- **vodorovné:** rozvrstvení na ploše (př. rozdíl mezi okrajem a středem lesa)
- **ekoton** = hraniční pásmo mezi ekosystémy

- **v čase:** jedná se o postupné změny
- během sezóny: tvoří se tzv. **fenologický aspekt** = vzhled - studuje obor fenologie (př.: jarní aspekt: stromy bez listů-rozvoj světlomilných bylin; letní aspekt: olistěné stromy, ústup světlomilných a rozvoj stínomilných bylin)
- během delšího období: mokrá louka - v důsledku meliorace úbytek vody à mizí vlhkomilné rostliny
- vztahy ve společenstvu:

1. VNITRODRUHOVÉ

2. MEZIDRUHOVÉ

1. **Neutrální** - populace se navzájem neovlivňují
2. **Pozitivní** - prospěšné soužití
3. **protokooperace:** vzájemně prospěšné nezávazné sdružování
4. **komezalismus:** soužití pro jeden druh nezbytné, druhý není poškozen
5. **mutualismus** = symbioza: nezbytné a trvalé, pro oba druhy vzájemně prospěšné
 3. **Negativní** - jeden druh poškozuje druhý
6. **amenzálistus:** jeden druh poškozuje svými metabolity druh jiný
7. **konkurence (kompetice):** vzájemné soupeření o životní potřeby
8. **predace:** vztah dravce a kořisti
9. **parazitismus:** vztah mezi hostitelem a parazitem

Ekosystém

- je tvořen biocenózou a jejím biotopem - může mít různou velikost

Organismy mají v ekosystému určitou funkci - dělení:

1. **primární producenti:** autotrofní organismy (C z CO₂), fotosyntézou tvoří organickou hmotu (rostliny)

2. **konzumenti**: heterotrofní organismy, živí se organickou hmotou z primárních producentů
1. **konzumenti 1. řádu**: býložravci (kopytníci)
2. **konzumenti 2. řádu**: masožravci, všežravci (drobné šelmy)
3. **konzumenti 3. řádu**: další masožravci (velké šelmy)
3. **reducenti** = dekompozitoři = rozkladači: rozkládají org. hmotu na minerální látky (houby, bakterie)

Potravní řetězec = soubor organismů, které jsou na sobě potravně závislé

- **pastevně kořistnický**: rostlina – býložravec – drobný masožravec – velký masožravec
(strom – lýkožrout – hmyzožravý pták – dravec)
- **dekompoziční** (rozkladný, detritový): postupný rozklad organické hmoty až na humus, umožňuje koloběh látek v přírodě
(odumřelý organismus – saprofytní hmyz – houba – řada bakterií)
- **parazitický**: opak pastevně kořistnického
(savec – na něm parazitující hmyz – parazitické bakterie – bakteriofág)

Dělení ekosystémů:

- **přírodní**: (prales, korálový útes) druhově bohaté, stabilní, schopny autoregulace, vývoje, při částečném narušení schopnost obnovy, při výrazném narušení zhroucení ekosystému; v ČR velmi vzácné, blíží se jim některá chráněná území
- **umělé**: (lesy, parky, pole) druhově málo početná, monokultury, nestabilní, k jejich udržení musí člověk pomáhat (orba, hnojení, zavlažování, pesticidy ...)

Vývoj ekosystému = sukcese

1. **zmlazení ekosystému**: po zhroucení předchozího ekosystému, uvolněné niky – ekologické nahrazování
2. **vyzrávání ekosystému**: období stabilizace
3. **vrcholové stádium = klimax**: ustálené společenstvo – druhově velmi bohaté

1. [Základní ekologické pojmy](#)
2. [Ekologie - maturitní otázka z biologie \(9\)](#)
3. [Systematika živočichů \(taxonomie\) - maturitní otázka](#)